

BONES PRÀCTIQUES SOCIALS

Comunitat d'innovació i coneixement

**Model per a l'abordatge i promoció de
la salut sexual als Centres Oberts de
Barcelona**

FITXA DIVULGATIVA. ANY EDICIÓ 2023

***L'atenció a les sexualitats d'infants i
adolescents des dels Centres Oberts***

**Promogut per: Departament d'Atenció Social a la Infància i
Famílies (Institut Municipal de Serveis Socials) i Departament
de Salut de l'Àrea de Drets Socials, Salut, Cooperació i
Comunitat)**

Ajuntament de Barcelona

PRESENTACIÓ

La finalitat del *Model per a l'abordatge i promoció de la salut sexual als Centres Oberts de Barcelona* és donar visibilitat a la salut sexual d'infants i adolescents en els contextos quotidians dels centres oberts. Es tracta d'un model referencial i orientatiu constituït per tres línies estratègiques i un seguit de línies d'acció generals, les quals configuren la mirada i posicionament vers la promoció de la salut sexual que han d'assumir els equips educatius i la resta de professionals del centre.

La metodologia per assolir aquest objectiu és la integració d'un Pla d'Acció flexible que el mateix equip del centre dissenya amb el suport i coordinació d'expertes del Centre Jove d'Atenció a les Sexualitats (CJAS), a partir d'una diagnosi sobre la situació de partida i necessitats específiques de cada centre obert. Un cop dissenyat i implementat el Pla d'Acció, el centre executor esdevé un centre orientat a fer promoció de la salut sexual i garantir els Drets Sexuals i Reproductius (DSiR) d'infants i adolescents i joves. L'adhesió al model comporta el compromís de vetllar per una sexualitat i salut sexual sana, positiva, diversa i feminista.

Aquesta pràctica està vinculada amb: atenció social, infància, adolescència i famílies, salut, maltractaments i violències, LGTBI, transversalitat de gènere i treball en xarxa.

CONTEXT

El *Model per a l'abordatge i promoció de la salut sexual als Centres Oberts de Barcelona* s'emmarca dins de l'Estratègia de Salut Sexual i Reproductiva de la ciutat de Barcelona. L'Estratègia és un marc d'actuació dissenyat conjuntament amb la participació de diferents agents institucionals (Ajuntament, Generalitat i Consorcis Mixtes) i comunitaris (entitats, associacions, societats científiques) de la ciutat i que es fonamenta en les aliances entre aquests agents per impulsar la protecció, el respecte i la garantia dels Drets Sexuals i Reproductius (DSiR), els quals són drets humans fonamentals.

Atesa la necessitat de desenvolupar accions formatives, de sensibilització i promoció de la salut sexual i reproductiva adreçades a col·lectius en situació de vulnerabilitat, el Departament de Salut de l'Ajuntament de Barcelona encarrega l'elaboració d'aquest model al Centre Jove d'Atenció a les Sexualitats (CJAS) en un treball conjunt amb la Xarxa de Centres Oberts d'Atenció a la Infància i Adolescència de Barcelona, vinculada al Departament d'Atenció Social a la Infància i Famílies de l'Institut Municipal de Serveis Socials (IMSS).

El centre obert és un servei de la Cartera de Serveis Socials que ofereix atenció socioeducativa a infants i adolescents en situació de risc, dels 3 als 18 anys, i a les seves famílies. A Barcelona hi ha trenta centres oberts, dos de titularitat municipal i vint-i-vuit centres oberts concertats amb l'Ajuntament.

Aquest model s'integra dins de l'àmbit de promoció de la salut i l'autocura que es treballa a tots els centres oberts amb l'objectiu de fomentar hàbits de vida saludables entre infants i adolescents i les seves famílies. Fins al desenvolupament d'aquest model, en el marc d'aquest àmbit s'abordaven els hàbits d'higiene, alimentació i l'activitat esportiva, però encara no s'havia introduït el treball sobre la salut sexual de manera transversal i estable dins dels plans educatius dels centres oberts. Fruit de les iniquitats en l'accés a la salut sexual en població infantil i adolescent en situació de vulnerabilitat, es considera la necessitat d'incorporar-la en l'àmbit de promoció de la salut dels centres oberts com a espais compensatoris.

Per a l'elaboració i disseny del contingut del model es va dur a terme al curs 2020/2021 un projecte pilot amb els dos centres oberts municipals, Les Corts-Sants i Sant Martí. Posteriorment, es va implementar el model a set centres oberts al curs 2021/2022 i a cinc centres més al curs 2022/2023; és a dir, fins al curs 2022/2023 el model s'ha implementat a un total de catorze centres. La intenció és estendre'l a la totalitat de centres oberts de la ciutat al llarg dels cursos vinents.

El projecte acompanya als equips professionals durant tot aquest procés, a través de l'assessorament i la formació i, alhora, ofereix activitats i tallers d'educació afectiu-sexual per a infants i adolescents i formacions adreçades a les famílies. El model es desenvolupa a través de quatre fases (preparatòria elaboració, implementació i avaluació del Pla d'Acció). En finalitzar el procés el centre aconsegueix el reconeixement d'esdevenir un servei que promociona i aborda la salut sexual de manera estable i transversal.

El model s'articula a través de tres línies estratègiques —sensibilització, acompanyament i xarxa— i deu línies d'accions generals: escollir una figura o parella referent del model dins l'equip educatiu; elaborar un document de posicionament sobre sexualitat i salut sexual que s'incorpori a la descripció i informació del centre i als seus objectius socioeducatius; elaborar un calendari d'activitats vers la sexualitat i les violències masclistes; formació a professionals; implicar a les famílies en el projecte socioeducatiu de salut sexual; fer seguiment i supervisió a les reunions d'equip de situacions i casos específics; revisar els llenguatges emprats al centre (des de la perspectiva de gènere i de diversitat); revisar i sol·licitar material pedagògic i de salut sexual; conèixer i disposar dels protocols existents a la Xarxa de Centres Oberts sobre salut sexual i violències; i coordinar-se amb el circuit de serveis i recursos públics.

OBJECTIUS I ABAST

L'**objectiu general** del model és visibilitzar la salut sexual d'infants i adolescents en els contextos quotidians dels centres oberts.

Els **objectius específics** són els següents:

- Compartir una mirada unificada i homogènia vers la salut sexual i la seva promoció entre tots els equips professionals dels centres oberts.
- Facilitar a infants, adolescents i famílies una vivència de la sexualitat sana i positiva.
- Que els centres oberts esdevinguin un espai que vetlli per la garantia dels Drets Sexuals i Reproductius, i un espai de detecció de les violències sexuals i masclistes.

Per altra banda, aquest model implica un **dobte col·lectiu destinatari**: d'una banda, els equips directius i educatius dels Centres Oberts i, de l'altra, infants, adolescents i famílies usuàries d'aquests centres. Els equips directius i educatius reben un acompanyament del CJAS (assessoraments i formacions) adreçat a què dissenyin, implementin i avaluin el Pla d'Acció del seu centre obert. Pel que fa als infants, adolescents i famílies, són els destinataris finals del model: participen en les actuacions que programa el centre obert dins de les diferents línies d'acció i reben formacions puntuals per part de les professionals del CJAS.

El model es planteja des d'una lògica estructural que permet superar les barreres ocasionades per la rotació professional, afavorint la incorporació d'estratègies i accions consolidades en el funcionament i organització de cadascun dels centres. Així mateix, la perspectiva comunitària permet el treball en xarxa amb diversos agents de l'entorn que reforcen la tasca específica desenvolupada per part del centre i el seu equip professional.

EL PROCÉS D'IMPLEMENTACIÓ

» ETAPES

La gràfica següent presenta de manera sintètica les etapes a través de les quals s'ha desenvolupat i està el projecte *Model per a l'abordatge i promoció de la salut sexual als Centres Oberts de Barcelona*:

PROVA PILOT: DISSENY DEL MODEL	PRIMERA FASE D'EXPANSIÓ DEL MODEL	SEGONA FASE D'EXPANSIÓ DEL MODEL
<p>Curs 2020/2021: es duu a terme un projecte pilot amb els dos centres oberts municipals (Les Corts-Sants i Sant Martí). A partir d'un procés participatiu, es defineix un model orientatiu del Pla d'Acció.</p>	<p>Curs 2021/2022: es dissenya i implementa el Pla d'Acció a 7 centres oberts:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Centre socioeducatiu Poble-Sec (sants-Montjuïc) • CO Casal dels Infants Raval (Ciutat Vella) • CO Neus Puig (Sant Andreu-Trinitat Vella) • CO Submarí (Sants-Montjuïc Zona Franca) • CO Ubuntu (Bou Barris-Ciutat Meridiana) • CO Muntanyès (Nou Barris-Verdum) • CO Tria Comtal (Ciutat Vella-Cas Antic). 	<p>Curs 2022/2023: es dissenya i implementa el Pla d'Acció a 5 centres oberts:</p> <ul style="list-style-type: none"> • CO Besòs (Besòs-Sant Martí) • CO Joan Salvador Gavina (Raval- Ciutat Vella), • CO Bon Pastor Adolescents (Bon Pastor-Sant Andreu), • CO Glamparetas (Barceloneta- Ciutat Vella) • CO Rotllana Balmes (Sarrià-Sant Gervasi)

ADHESIÓ AL MODEL: DISSENY, IMPLEMENTACIÓ I AVALUACIÓ DEL PLA D'ACCIÓ

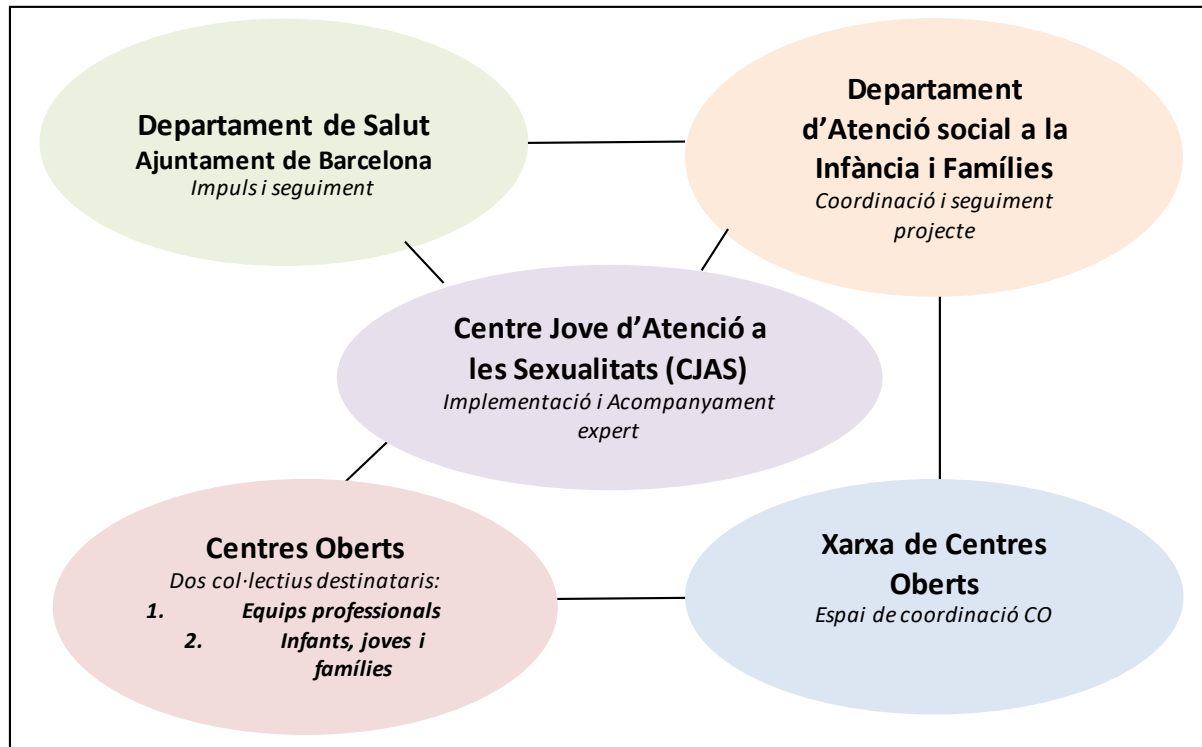
L'elaboració, implementació i avaluació del Pla d'Acció es realitza a través de diferents fases:

- **Fase preparatòria:** trobada inicial organitzativa amb l'equip del CO i presentació del model.
- **Fase d'elaboració del Pla d'Acció:** a través de 3 reunions d'assessoraments i 1 sessió de formació, el CJAS acompanya l'equip del CO en el procés d'elaboració del Pla d'Acció, el qual parteix d'un diagnòstic del punt de partida i les necessitats de cada CO vers la salut sexual.
- **Fase d'implementació del Pla d'Acció:** el CO implementa les actuacions dissenyades dins de cada línia d'acció. Se celebra una reunió de seguiment amb el CJAS per a valorar el desenvolupament de les accions i reflexionar sobre la pertinença d'introduir canvis i ajustos en les actuacions dissenyades.
- **Fase d'avaluació del Pla d'Acció:** reunió conjunta entre l'equip del CO i el CJAS per a valorar el treball aconseguit gràcies al Pla d'Acció i reflexionar entre totes sobre els reptes de futur.

» ACTORS IMPLICATS

El Model per a l'abordatge i promoció de la salut sexual als centres oberts de Barcelona està impulsat pel Departament de Salut i en el marc de l'Estratègia de Salut Sexual i Reproductiva i està coordinat pel Departament d'Atenció Social a la Infància i Famílies, ambdós departaments de l'Ajuntament de Barcelona. En el projecte participen també el Centre Jove d'Atenció a les Sexualitats (CJAS), que implementa el programa, la Xarxa de Centres Oberts, els equips dels centres oberts participants i els i les infants, adolescents, joves i les famílies, a qui s'adrecen les actuacions que es desenvolupen en el marc de les línies que inclou el Pla d'Acció. Entre els diferents agents participants existeixen espais i procediments de coordinació i seguiment.

La gràfica següent presenta, de forma esquemàtica, els agents que formen part del model i el rol principal que ocupen:

» RECURSOS

D'una banda, el projecte es desenvolupa amb els **recursos humans** següents: equip del Centre Jove d'Atenció a les Sexualitats (una professional especialitzada i una coordinadora), una tècnica del Departament d'Atenció Social a la Infància i Famílies de l'IMSS (lideratge i coordinació del projecte), una tècnica del Departament de Salut de l'Ajuntament de Barcelona (lideratge i seguiment del projecte) i els equips professionals dels centres oberts (equips directius i equips educatius).

D'altra banda, pel que fa als **recursos materials**, les actuacions que inclou el Pla d'Acció es desenvolupen amb els recursos propis del centre obert i se'ls recomana revisar i adquirir, si s'identifica la necessitat, material específic per a treballar la sexualitat amb infants, adolescents i joves (contes, llibres, etc.). El projecte és finançat pel Departament de Salut Ajuntament de Barcelona i el pressupost ascendeix a un total de 2.000 € per cadascun dels centres oberts que participin en l'edició de cada curs (quantia destinada al pagament de 20 hores de formació i assessorament per part de l'equip del CJAS).

RESULTATS

Fins al curs 2022/2023, el *Model per a l'abordatge i promoció de la salut sexual als centres oberts de Barcelona* s'ha implementat a gairebé la meitat dels centres oberts de la ciutat. Aquesta implementació ha permès oferir assessorament expert i formació especialitzada en la matèria als equips educatius i estructurar, sistematitzar i portar a terme accions concretes per a la millora de l'educació sexo-afectiva i en clau de gènere a cadascun d'aquests centres oberts participants. A més, s'han desenvolupat tallers d'educació afectivo-sexual amb infants i adolescents i formacions amb famílies sobre sexualitat.

Malgrat no comptar amb uns indicadors d'avaluació associats als objectius específics, els agents clau identifiquen que l'adhesió al model facilita als equips educatius dels centres oberts una mirada més unificada i homogènia sobre la sexualitat, els ajuda en la seva funció d'acompanyament a infants i adolescents i les seves famílies, com a referents de confiança i proximitat i en la creació de xarxa i coneixement dels recursos del territori relacionats amb aquest àmbit (salut sexual, violències masclistes, diversitat de gènere, etc.).

APRENTATGE

Entre les **fortaleses** del projecte destaca que la implementació de models ajuda a estandarditzar els serveis municipals dels diferents barris i districtes de la ciutat i afavoreix la sostenibilitat i permanència de les accions desenvolupades; en aquest cas, en un servei clau que vetlla per la igualtat d'oportunitats a la infància i l'adolescència com és el Centre Obert. Per altra banda, el grau d'adequació i pertinença del model és molt elevat, atès que la promoció i abordatge de la salut sexual als centres oberts afavoreix garantir els drets sexuals i reproductius entre infants, adolescents i famílies en situació de vulnerabilitat social i suposa una línia de consolidació de la inclusió de la perspectiva de gènere en aquests serveis.

Pel que fa a les **dificultats** trobades al llarg del procés, es detecten algunes resistències (mites, tema tabú, estereotips de gènere) entre els col·lectius destinataris, tant entre infants i adolescents i famílies com entre els equips tècnics dels centres oberts. També s'ha identificat la dificultat de treballar aquest tema quan la població infantil i adolescent destinatària ha estat immersa en contextos de violència sexual o desprotecció o quan les capacitats parentals estan limitades. Amb la finalitat de facilitar el treball dels i les educadores en aquests casos, s'han incorporat més continguts relacionats en la formació als equips i s'ha ampliat l'abordatge de la salut sexual i reproductiva dins de la Xarxa de Centres Oberts i s'ha fet més difusió dels protocols i recursos existents.

Per altra banda, s'ha identificat la necessitat de reformular alguns dels aspectes del model d'abordatge, com ara anticipar la sessió formativa amb l'equip del centre obert i estendre-la a l'equip directiu; distanciar les reunions d'assessoraments; disposar de material divulgatiu sobre els DSiR a cada centre; ampliar l'abordatge amb les famílies; incidir més específicament en com treballar la sexualitat des de la infància; i, finalment, fer un seguiment més acurat per part del CJAS una vegada que cada Centre Obert hagi implementat el seu model.

Finalment, pel que fa a la **transferibilitat**, des de l'inici del projecte el curs 2020/21 fins al curs 2022/2023, el model s'ha implementat a un total de catorze centres oberts de la ciutat, i està previst que es faci a la totalitat de centres de la xarxa al llarg dels cursos vinents. En termes de transferibilitat, destaca també el fet que un dels Centres Oberts que ha implementat el model ha rebut la demanda d'un centre educatiu del barri que vol adaptar el model, amb el suport del centre obert, a l'entorn educatiu.

INFORMACIÓ PRÀCTICA

Promoguda per: Departament d'Atenció Social a la Infància i Famílies (Institut Municipal de Serveis Socials), Departament de Salut (Àrea de Drets Socials, Salut, Cooperació i Comunitat).

Professional/tècnic referent: Brígida Ceballos Casals. bceballos@bcn.cat i Nuria Espriu Tercero nespriu@bcn.cat

Documentació disponible:

Document	Tipus	Data
<i>Model per l'abordatge i promoció de la salut sexual als Centres Oberts de Barcelona. Guia per a l'elaboració d'un Pla d'Acció</i>	<i>Document</i>	<i>Novembre 2020</i>
<i>Informe del Pla d'Acció per l'abordatge i promoció de la salut sexual als Centres Oberts de Barcelona</i>	<i>Document</i>	<i>Desembre 2020</i>
<i>Valoració de la implementació del Pla d'Acció per a l'abordatge i promoció de la salut sexual als Centres Oberts de Barcelona</i>	<i>Document</i>	<i>Desembre 2022</i>